

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za celo leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 16. junija 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Dr. J. Regali:

Slovensko dejanje

Slovenska »Narodna galerija« bo odprta.

I.

V četrtek 22. junija 1933 bodo slovesno odprli vrata vrhovne stavbe slovenske oblikujoče umetnosti. Slovenska »Narodna galerija« v Ljubljani je urejena.

Na dan 22. junija, na praznik Sv. Ahacija, l. 1593, tedaj ravno pred 340. leti, so premagali Slovenci z mečem Turke in janičarji pri Sisku, pogнали turško vojsko v valove Kulpe ter so začeli ofenzivo zoper balkanske barbare.

Na angelsko nedeljo 1. 1918 so podpisali ustanovitelji društva »Narodna galerija« oklic, ki sta ga priobčila dnevnik »Slovenec« na prvi strani in »Slovenski Narod« na tretji strani v soboto 9. septembra 1918. Takole pravi ta oklic: »V Ljubljani naj se dvigne akropola slovenskih lepih umetnosti, najvišja umetnostna ustanova naroda, ki naj zbere in ohrani najboljše umetnine vseh časov, kar jih je ustvaril slovenski genij. »Narodna galerija« naj razkrije vsemu svetu obstoj in bogastvo naše upodabljalne umetnosti. Kar je vedel akademija znanosti, to je lepi umetnosti narodna galerija. Umetnostna galerija naj Slovincem zagotovi glas polno kulturnega naroda in dokaže visoko kulturnost Slovencev... Raztegniti hoče svoj delokrog na vse slovensko ozemlje... Gre za vrhovno kulturno ustanovo naroda, za neminljiv spomenik Slovenstva. Narodna galerija bodi žarišče in središče umetnosti!... Med vojnim viharjem naj zasije mila luč lepote na slovenski narod!« Ta oklic je ustanovno pismo »Narodne galerije«.

Ustanovni občni zbor društva »Narodna galerija« je bil v sredo 18. septembra 1918 v zbornici ljubljanskega magistrata in je sprejel od vlade odobrena pravila, ki navajajo kot namen društva »ustanovitev, izpopolnjevanje in varstvo javne slovenske umetnostne galerije, t. j. zbirke slikarskih, plastičnih, grafskih in stavbarskih umotvorov umetnikov slovenskega pokolenja, bodisi moderne, bodisi starejše dobe.« Izključeni niso tudi umotvori drugih umetnikov — pravi dodatek k prvot. pravilom — zlasti ne onih, ki so stali v zvezi z domačo umetniško produkcijo, oziroma, ki so vplivali na razvoj slovenske upodabljalne umetnosti. Društvo ima tudi namen vse že obstoječe domače umetn. zbirke združiti v celoto. Poleg ustanovitve zbirke same, je društveni namen tudi stavba ali pridobitev poslopja za slovensko umetn. galerijo, ozir.časna pridobitev prostora za nastanitev zbirke.

V septembrskih nočeh 1. 1918 je odmeval prav razločno grom topov iz soške fronte nad Ljubljano. Društvo »Nar. galerija« je nabralo to leto nekaj tisoč kron pri ustanovnih in rednih članih, poleg 2 večjih daril.

Leta 1919 je bila že odprta majhna umetnostna zbirka v 4 sobah II. nadstropja v Kresiji v Šolskem drevoredu. Bilo je 96 slik in 14 kipov, počeniš s Šubici do modernih, torej nekako iz dobe od 80 let 19. stol. do 1. 1919.

Ko je »Nar. galerija« l. 1922 priredila »Zgodovinsko razstavo slikarstva na Slovenskem« ter spravila skupaj iz okrnjenega ozemlja (brez Koroške in Primorja) 260 slik iz časa od 16. stol. do srede 19. stol., ki so jih posodile cerkve, samostani in zasebniki, se je pričelo večje zanimanje za slovensko zgodovino umetnosti.

Leta 1927 je pridobila »Nar. galerija« prostore v ljubljanskem »Narodnem domu«, kjer so bile napravljene večje adaptacije ter je bilo l. 1928 za nekaj časa 5 dvoran s stvarmi od srede 19. stol. do moderne odprtih tudi za občinstvo.

Na to je ljublj. škofištvo dovolilo, da izbere zase »Nar. galerija« iz ljubljanskega škofijskega muzeja umetnine predvsem iz časa baroka, ljubljanski oblasni odbor pa, da jih izbere iz ljubljanskega »Narodnega muzeja«. Iz Zbirke rajnkega vit.

pl. Strahla je po njegovi poslednji volji pridobila »Nar. galerija« slike iz 17., 18. in prve polovice 19. stoletja. Precej modernih del je dala na razpolago mestna občina ljubljanska, ki jih je nakupila v teku let. Prav v zadnjem času je pridobila »Nar. galerija« zbirko baročnih in gotskih kipov, ki jih je gentlemansko nakupil njen predsednik dr. Fr. Windiseher in ki je posvetil vse moči za to, da je bila javna zbirka urejena. Sama je pa »Nar. galerija« od l. 1919 naprej kupovala predvsem umetnine iz 19. stoletja ter dela slovenskih impresionistov in najmlajših umetnikov. Vseh slik ima »Nar. galerija« nad 600, poleg kiparskih in grafičnih del. Vse to gradivo pa seveda ni zvrsteno v javni zbirki, ker deloma ne spada vanjo in je le predmet za študije, deloma pa ne, ker manjka prostora.

Z »Narodno galerijo« v Ljubljani je postavljen mogočen slovenski spomenik.

II.

Hrvatje imajo »Akademijsko galerijo Strossmayerjevo« v Zagrebu. 18 let je bilo treba, da jo je ustvaril J. Strossmayer, ki je imel ogromne denarne pripomočke in velik kulturni smisel. Pomagali so mu odlični Hrvatje dejansko in z zlatom. Od l. 1864 do 1884 so se trudili in delali. Slovenska »Narodna galerija« je nastala takorekoč iz nič v 15. letih. Strossmayerjeva umetn. galerija je zbirka umetnin različnih narodov in časov: so v nji italijanske, nizozemske, francoske, nemške in druge umetnine, hrvaške so le od 19. stoletja naprej.

Ta galerija je splošna zgodovinsko-pragmatična zbirka in ni zakladnica hrvaške oblikujoče umetnosti. V prejšnjih stoletjih, zlasti za časa renesanse, so živeli sicer imenitni hrvaški slikarji iz Dalmacije v Benetkah, v hrvaški zemlji drugod pa ni bilo nepretrganega umetn. razvoja, saj je sredi 18. stoletja bil zahodni del Hrvaške pod vplivom umetnikov iz Ljubljane. »Moderna galerija«, ki je v »Umjetničko-obrtnem muzeju« v Zagrebu, je zbirka samih modernih hrvaških umetnin.

V Belgradu imajo šele nekaj let »Princa Pavla muzej«, ki je v enonadstropni vili, ozir. hiši s predvrtom, ki je bila nekdanj konak kneza Miloša. V ti zbirki so slike italijanskih, francoskih, belgijskih in ruskih umetnikov, nekaj srbskih ter par hrvaških in slovenskih slik. V »Narodnem muzeju« v Belgradu, ki je starejši, so arheološki in kulturno-zgodovinski predmeti ter zbirka portretov. Srbska oblikujoča umetnost se je začela razvijati šele v začetku našega stoletja na novo.

Trst ima umetnostno galerijo »Rivoltella«; v nji so dela umetnikov različnih narodov.

Gradec ima veliko galerijo »Joanneum« (nad 1000 samih slik), so pa obešena v nji italijanska, španska, nizozemska, angleška, francoska in tudi poljska dela, razen avstrijskih in štajerskih; posebni štajerski oddelek pa obsega le 19. in 20. stoletje.

Dunajske velike, svetovne galerije slik, ki so na višku po kakovosti, so vse, razen obeh zbirk v Zgornjem in Spodnjem Belvederu, zbirke umetnosti različnih narodov in časov, po vojni ustanovljeni »Barockmuseum« v Spodnjem Belvederu ima sicer nove stvari, pa le iz časa baroka, nova »Galerija 19. stoletja« v Zg. Belvederu pa sicer predvsem avstrijska, pa le iz 19. stoletja.

Praga, ki je tako bogata na stavbarstvu iz preteklih stoletij, nima galerije, ki bi podajala samo češko umetnost v zgodovinskem razvitku.

Slovenska »Narodna galerija« v Ljubljani je strokovna posebnost in redkost

med umetnostnimi galerijami sploh zaradi svojega sistema. Namen ima, da pokaže

čisto svojstveni umetnostni izraz

slovenskega ustvarjanja. Galerije tega tipa, ki je tudi za znanstvenika posebno zanimiv, veliki narodi težko ustvarijo in če jih, niso pregledne, ker so preogromne in so težko popolne in zaključene; celotna slika in vtis ne more biti umerjen, čeprav je vsled obsežnega gradiva lahko silovit. Primer take zbirke je »Bavarski narodni muzej« v Monakovem, kjer je nazorno podana vsa zgodovina Bavarske od kamenite dobe do konca 19. stoletja v 116. dvoranah, med tem seveda tudi ves razvoj oblikujoče umetnosti na Bavarskem. Le manjši obseg, popolnost sestava ter enorodnost vzbujata estetsko

skladnost in harmonijo,

ki sta višek lepote, ki jo ne občutijo in jo ne razumejo ne čvekači, ne domišljavci, ki jim je umetnost le za okrasek in za baharijo.

Slovenska »Narodna galerija« mora postati, ko bo izpopolnjena,

stoletni cvet,

ki bo rasel iz globočin slovenske zemlje ter hrepenel v modrino neba.

To bo pa le, če bo zidana na kvišku iz temelja, ki ji je bil postavljen l. 1918 ter bo zbirala in zbrala samo slovenske in vse najboljše slovenske umetnine vseh časov in iz vseh krajev. Če bi se kak šarlatan dotaknil tega temelja ter bi poskušal zveržiti začetni osnutek, bi podrl celo stavbo in bi se tempelj sesul v prah. Nobene drugačne vrhovne umetnostne stavbe ni mogoče postaviti na naši zemlji, da bi imela za nas in za tuji svet kaj pomena, kot samo slovensko zgodovinsko galerijo. Za splošno zgodovinsko pragmatično galerijo današnji dan že skoro ni več mogoče dobiti večjih in boljših histor. del, kar pa bi jih bilo še dobiti, bi stala milijone in milijone, pa bi še ne stala vstrie z deli v svetovnih zbirkah. Zbirka, v kateri bi bile poleg slovenskih še umetnine le enega ali dveh drugih narodov, bi bila v osnovi razbita, bi slovenski značaj izginil in bi bile tuje-roodne stvari brez dvoma le druge vrste, ker ima vsak narod svoje najboljše stvari sam v svojem domu.

III.

V Eliziju se vesele izbrani slovenski duhovi, ko se odpirajo vrata v tempelj slovenskega duha, v slovensko duhovno državo, v časih, ko ljudstvo trpi, ko je narod razkosan, razbit in ga izdajalci zasramujejo. Ko ima Judež gostijo in mu godejo mirkovce,

vstaja slovenska duhovna moč

iz davnine. Sedemstoletno snovanje slovenskega uma, ki je ustvarjal podobne umetnine kot narodi, ki so vladali svet, se prikazuje na dan. Slovenska »Narodna galerija« zbira dejanske dokaze, dela, ki se dajo prijeti in iz katerih govore duše naših ljudi davnih časov sedanjikom. Slovenska tradicija bo dala

vsebinsko slovenski misli in slovenstvu.

Kdor bo videl delo naše preteklosti in se bo vanj zatopil, bo našel tla pod nogami in ne bo plaval po zraku, bo začutil, da je sam del moči, ki je bila in ki je, bo začutil v sebi moč za prihodnje delo v navpični črti. Sodobniki so za to tako omahljivi in vihravi, ker nimajo duševnega ravno-vesja in niso nikjer zasidrani. Zato je taka otopečnost in brezbržnost današnji dan — in ta je slovenstvu najbolj nevarna — ker niso ljudje zasidrani v svoje narodno-kulturno občestvo, v svoj duhovni kolektiv. Vpliv energije stoletnih snovanj, ki je nakopičena v delih umetnikov, mora

povzdigniti kakovost naše duševnosti,

le kakovost in kvaliteta pa more biti namen in opravičilo za bit malih narodov. Mladina mora začutiti resnobo v sebi. Razgled na stoletja jo bo odvrgnil od plehkobe kinematograf, sportnih rekordov, lahkomišelnosti površnosti in s tem od modnih fraz.

IV.

Slovenska »Narodna galerija« v Ljubljani bo odprta. Ni pa še dovršena, je šele prvi osnutek tiste stavbe našega duha, ki jo bomo morali šele dovršiti.

»Narodna galerija« ima sedaj 12 dvoran. Skupaj je razstavljenih 215 slik, 7 fresk, 54 kipov in 2 krilna altarja. Prva dvorana (prejšnja velika plesna in koncertna dvorana ljubljanskega »Nar. doma«) z vhodnim prostorom je napolnjena z 36 slikami, 16 kipi in 1 krilnim oltarjem iz Mrzlave vasi. To so umetnine iz 17. do 18. stoletja, predvsem slike Val. Metzingerja, Franceta Illovskega, Gladiča, nekaj Cebeja in Fort. Berganta in Layerja, ozir. iz šol teh slikarjev. Gospoduje v tej dvorani velika slika Val. Metzingerja »Mati božja in Sv. Frančišek« (4x3 m), ki je bila v kapeli na Goričanih pri Medvodah. Kipi so iz baročnega časa. Druga (stranska) dvorana je gotična: 7 fresk (najstarejša iz 13. stoletja), 9 gotičnih kipov iz 15. in 16. stoletja ter mali krilni oltar iz Gostec pri Škofji Loki iz 15. stoletja. V tretji dvorani visi znamenita klasicistična slika Franceta Kavčiča (Cauciga) »Fokion in njegova žena«, ki jo je posodila po zaslugi preds. dr. Windischerja dunajske Akademije obl. umetnosti, ter krajina Lovra Janše, krajine Kurz-Goldenstoneve, Potočnikove in Langusove slike, skupaj 22 slik. V četrti dvorani je 23 slik, med njimi portreti slavnega Tominca, Stroja, Karingerja in Cetinoviča in pa 2 krajini Korošca Pernharta (Pernata). V peti dvorani visi 35 del bratov Janeza in Jurija Šubica ter Iv. Franketa. V šesti dvorani, ki je izmed najodličnejših oddelkov, je 32 slik Antona Ažbete, Ferda Vesela, Petkovška in Ivane Kobilce. Sedma in osma dvorana, ki sta res skladno prirejene, hranita dele mojstrov slov. impresionizma: Jakopiča, Groharja, Jame in Sternena. V deveti dvorani je 18 del Iv. Vavpotiča, Goj. Kosa, Jakca, Tratnika in Pavlovca. Deseta dvorana ima 29 kipov Repičevih, Zajčevih, Bernekerjevih, Napotnikovih, Šteficevih ter Franceta in Toneta Kralja. V enajsti in dvanaajsti dvorani so najmodernejša slov. slike,

30 del Pilonovih, Stiplovškovih, Franceta Kralja, Toneta Kralja, Nandeta in Dragotina Vidmarja, Olafa Globočnika ter Maleša.

Slovenska gotika, ki jo šele prav odkrivata dr. Stelé in M. Sternén, je komaj zastopana. Treba bo zbrati še nekaj fresk, zlasti tudi iz Stajerske, morda tudi kaj iz Prekmurja. Ni še zraven Janeza iz Ljubljane, ne Orla (Aquila) iz Radgone. Ni še nobenega gotskega spomenika iz Koroške, kjer je bila imenitna gotska delavnica. Ni še nobenega velikega gotskega krilnega oltarja; ptujski bi spadal v »Nar. galerijo« in kranjski, ki je na Dunaju tudi.

Veliko slovenskih del iz baročne dobe, vsaj veliko Metzingerjevih, največja dela Illovskega, Cebejeva in Bergantova bi bilo treba še pridobiti. Pridobiti bi bilo treba prav kmalu baročne umetnine iz Stajerske, zlasti nekaj slik obeh Straussov. Poskušati bo treba dobiti par del Fr. Remba, ki so v Gradcu. Dopolniti bo treba Layerja, iskati po svetu stvari slikarja Dolinarja, prirediti poseben kabinet Franceta Kavčiča in pa sobo Pernhartovih pokrajin, dobiti kakšno cerkveno delo Tominčeve in Strojve, kakšno boljše delo Potočnikovo, Matevža Langusa in zlasti Janeza Wolfa in pa vsaj nekaj večjih slik bratov Šubicev. Tudi impresioniste in moderne bo treba še dopolniti. Napraviti bo treba še oddelek za renesanso, misliti tudi na to, da bi pridobili vsaj nekaj del Schiavonov, rojenih Slovencev, ki so delali v 15. in 16. stoletju v Italiji.

Ogromno delo še čaka raziskovalce naše umetnostne zgodovine, da bodo izsledili dela slovenskih rok preteklega časa v tujini in doma, ogromno truda čaka še »Narodno galerijo« samo, da bo vrh stavbe slovenskih lepih umetnosti pokrila kupola slave.

Ali to delo in trud je tiste vrste, ki ni zanj plačila z zlatom, ker so še vsa velika slovenska dejanja zrastle le iz idealizma in bo tudi kupolo slovenski umetnosti postavil čisti, nesebični idealizem. Ravno ta pa daje slovenstvu moralno vrednost in npravnstveno moč, ki se ne da zlomiti.

Iz naše srednje šole

Značilno v tem pogledu je poročilo o profesor-skem zborovanju v nekem ljubljanskem nacionalističnem listu. Kdor je bil na zborovanju in je bral to kopico podtikanih, sumničenj in groženj, se mora zgroziti nad njimi, če je le še količ-kaj zdravega čuta v njem. Tako pisanje more izhajati le iz popolne neodgovornosti nasproti sebi in družbi. Vsem, ki ne trobijo v isti rog kakor list, očitajo separatizem, komunizem, protidržav-nost, in ne vem kaj še vse. Kaj neresnica, to je malenkost!

Poveljuje Marinkovo predavanje o nacionalni vzgoji, kar se nam ne zdi prav nič čudno, saj sloni na istih osnovah kakor »pohojeni« patriotizem. Kaj za to, če podtakne nasprotniku, češ »pouk slovenščine ni namenjen nacionalni vzgoji«, čeprav je dotičnik izrecno trdil in pisal, da se dobro za-veda, kakšno važno vlogo mora igrati nacionalna vzgoja pri pouku slovenščine.

Zanimivo je, kako list skuša zagovarjati Ma-rinkovo preteklost, češ da je bil vidni član »Da-nice«, »torej vzgojen v predvojni klerikalni ideolo-giji«. Ali ni čudno, da je g. Marinko moral navajati za pristno jugoslovansko čutenje besede dr. Kreka in lista »Slovenec«, ki sta pač oba antiklerikalna in seveda sušterčijanska, kajne? In gg. v kolarjih so bili seveda tedaj vsi Sušteršičevi, saj je znano, kako je škof Jeglič nastopal v dobi, ko so nekateri naši odlični prvaki gledali, kako streljajo naše fante. Lahko je danes citirati Krekove besede, a kako jih je sprejemal g. Marinko tedaj, ko jih je Krek govoril po shodih? Ali se nič ne spominja deklaracijskega zborovanja v Kranju in zlomljene metle?! Take »iskreno preorientirane« ljudi pač z mirno vestjo prepuščamo vsakomur, nikomur jih nismo nevoščljivi.

Ljudje, ki jugoslovanskega navdušenja niso doživeli v dobi, ko je bilo treba zanj nekaj žrtvo-vati in trpeti, ga morajo preživljati šele danes po 15 letih. Ali tisti, ki so 1918 živeli in trpeli za našo državo, tisti so tudi danes njeni varuhi in očetje, čeprav so jih nevhvaležni otroci nasilno potisnili v kot. Take krivice nad starši ne ostanejo nekazno-vane ne v zasebnem ne v javnem življenju. Danes ni več čas, da bi gojili jugoslovanstvo, kakršno je bilo potrebno 1918. Naloga jugoslovanstva je da-nes čisto drugačna: treba je realnega in složnega usovrševanja posameznih delov in celote. Zato so naši zanesenjaški narodnjakarji le romantični za-kesneli ptiči, ki so komaj po 15 letih prišli do »iskrene preorientacije«, a na poti z Dunaja v Ljubljano koj v Zidanem mostu zavili v Zagreb in Beograd. Kaj čuda, da se na tej kratki progi od Zi-danega mostu do Zaprešiča niso dobro naučili slovensko!

Zato tudi ni čudno, da se taki »strokovnjaki« na tako nesmiseln način zaletavajo v slovenske čitanke, ki smo jih Slovenci lahko kar veseli v di-daktičnem, jezikovnem in umetnostnem pogledu.

Samo takim ljudem je slovenščina brezpomemben jezik, ki mu ni treba nobene opredeljene slovnice, ne izgovorjave ne pravopisa, saj se vsega tega vsakdo lahko mimogrede praktično nauči. Poglejte Francoze, Angleže ali Nemce ali katerikoli drug izobražen narod, kdo se tam zmeni za izgovor do-mačega jezika! Mar ne govori vsak, kakor mu je ukrojen jezik?! Po slovnicih ni ne duha ne sluha o kakem pravorečju, le pri nas je nekaj domišljav-cev postavilo to poglavje v slovnico, in menda smo tako nazadnjaški, da ga predpisuje še učni načrt.

Spričo takih kritik je res težko govoriti resno. Mi se le čudimo, zakaj ti ljudje ne polnijo papirja rajši s srbskohrvaškimi članki, zakaj pišejo ta »sa-moslovenski jezik«, ki si ga morajo prevajati, da ga razumejo. Tem ljudem se čudno zdi, da kdo piše in to še v slovenski čitanki lepi slovenski jezik, kakršnega govori naš pristni slovenski človek, ker so še vedno trdno prepričani, da se jezik ustvarja po birokratskih pisarnah in kavarnah. Tem ljudem je višek vse domoljubne vzgoje, da čim večkrat slišijo ali vidijo besedo Jugoslavija. Čudimo se le, zakaj ti ljudje tako čudovito malo bero srbsko-hrvaške knjige in celo srbskohrvaške čitanke, da ne vedo, da bi v celih serijah čitank zastojn iskali to ime. Poiščite ga n. pr. v Ivanovič-Ivkovičevih Srpska čitanka I.—VI., ki je zelo razširjena učna knjiga! Ko bi oni sestavljali čitanke, bi bile res hudo zanimive. Že v drugem razredu bi n. pr. brali Krekove in Koroševe razprave o Jugoslaviji in državi; za prvo bi bila seveda posebna poslastica Marinkov govor. Izobrazba teh pismoukov je res pomanjkljiva.

Umska nesamostojnost

V živem spominu so nam še predvojni časi, ko so Nemci pri vsaki priliki izigravali državne in-terese nasproti našim narodnim. Cele miselne si-steme so izgradili nemški učenjaki, v katerih so poveljevali državo kot najvišjo vrednoto, ki ji je treba podrediti koristi posameznih narodov. Po-nosni so bili na to svojo »organsko« pojmovanje države in dokazovali so, koliko globlje je od poj-movanja zapadnih demokratičnih narodov. Vse to jim je dobro služilo za utemeljevanje njih politike nasproti slovanskim narodom. Po vojni pa so sami obračunali s hegelijski — vsaj v teoriji —, ker jim tako naziranje o državi spričo velikih nemških manjšin v drugih državah ne prija. Ena glavnih miselnih osnov Hitlerjeve ideologije je načelo, da je država tu zaradi naroda in ne obratno, da je narod v primeru z državo višja vrednota, obsega-joča in duhovno združujoča v organsko enoto vse Nemce preko vseh državnih meja. Država je samo sredstvo v službi rasti, razmaha in napredka na-roda. Potemtakem državni interes sploh ne sme in ne more priti v opreko z narodnim, ker mu je ta nadrejen.

V tem pogledu je torej nemški nacionalizem danes pravilneje usmerjen kot pred vojno, le da bo priznaval to naziranje samo za nemški narod in ga izrabljaj za svoje hegemonistične namene. Zdi se pa, da so te prežvele in od Nemcev premagane teorije našle pri nas vnete zagovornike in da po-sameznikom pri nas imponira baš stara miselnost površnega, kričavega, primojduševskega naciona-lizma, ki ne gre nikjer v globino, nima nobenih korenin v ljudski duši, nobenega spoštovanja pred duhovnimi vrednotami lastne narodne kulture in se opaja zgolj ob videzu zunanje moči, izražene v številkah in količinah ter ob mehaničnem, brez-dušnem izenačevanju organsko nastalih kulturno-zgodovinskih tvorb. Takemu plitvemu nacionaliz-mu se niti ne sanja, kje so osnove moralne sile in zdravje naroda.

Obeta se nam ponavljanje tega, kar smo v svoji politični zgodovini že tolikokrat doživeli v svojo škodo: ideje in ideologije, ki so se rodile na tujih tleh in ob drugih pogojih, smo neprebavljene in površno pojmovane prenašali na naša tla, kjer so se nujno zmaličile v farso in karikaturu ter naše duhovno in moralno življenje zastrupljale in nas notranje razkrajale. To velja tudi za naš liberali-zem in naš socializem, ki nista rastla iz pogojev našega življenja in v vzročnem odnosu do naših življenjskih vprašanj kot narod, ampak sta bila sa-mo slaba posnetka tujih idejnih gibanj in tokov.

Danes se nam obeta nekaj sličnega z naciona-lizmom fašističnega kova. Zopet utegnemo doživeti isto mehanično, površno posnemanje tujega giba-nja, posnemanje zunanje strani brez poznanja posebnih njegovih pogojev in notranjih dinamičnih sil. Zopet bo uspeh isti: zmeda na znotraj, slabitev na zunan. Ni dvoma, da se tudi od nemškega fašiz-ma lahko nekaj naučimo, ako mu gremo kritično do dna. Vedno pa moramo imeti pred očmi, da so življenjski pogoji malih narodov in držav svoje-vrstni in zahtevajo druge metode, druga pota in druge osnove narodnopolitičnega življenja. Nemo-goče je reševati njih vprašanja s kakih tesnih se-paratističnih vidikov, kratkovidna bi bila zanje vsaka izključno egocentrična politika. Na dlani leži, da se morajo v lastnem interesu zavzemati v med-državnem življenju za uveljavljenje onih idej, ki poroštvujejo nasproti fašistični miselnosti za ena-kopravnost malih narodov in držav in njih pravico do svobodnega razvoja. Jasno je, da se morajo boriti proti prodiranju one miselnosti, ki oznanja sacro egoizmo kot najvišji narodni evangelij in edini kriterij za uravnavanje odnosov do drugih narodov. Brezupno omejen mora biti, kdor spričo geopolitičnega položaja malih narodov v tem pre-delu Evrope ne vidi, da je njih rešitev in bodoč-nost le v medsebojnem političnem in gospodar-skem zblizevanju in združevanju. Fašistične me-tode in fašistična miselnost bi morala te narode po svoji notranji logiki vesti v vedno večjo poli-tično osamljenost in kolonialno odvisnost od im-perialističnih velesil. Zaman je prizadevanje, za-brisati vzročno vezanost notranje in zunanje poli-tike. Vsak politični koncept, ki bi na znotraj meril na mehanično izenačevanje zgodovinsko-kulturnih individualnosti in se pri tem zavzemal za katere-koli nasilne metode, bi delal samo v roke onih sil, ki žele te narode razdvojiti. Dajmo se zavedati, da pomeni za majhne narode fašizem na znotraj nujno separatizem na zunan. Proti političnemu separatiz-mu pa se moramo boriti z vsemi silami in podpi-rati vsako politično zamisel, ki sožitje in sporazum majhnih narodov in držav na Balkanu in v Podonavju v resnici pospeši. Nasproti fašističnemu se-paratizmu moramo zastopati one ideje, na katerih osnovi in v katerih znamenju so si mali narodi priborili svojo svobodo.

Zmeda

Dr. M. Snuderl je jugosloven. Naš list se mu prav nič ne dopada. Seveda! — zakaj bi bilo to pri dr. Snuderlu drugače. In mi bi bili zgrešili svoj namen, če bi bil list všeč ljudem, ka-kor je dr. Snuderl. Samo zagotavljamo mu še lahi-ko, da mu poskusimo narediti list še manj dopad-ljiv, kolikor nam bodo le dopustile moči in raz-mere.

Svojo veliko nezadovoljnost z nami je izrazil dr. Snuderl v »Triglavanskih listih«, glasilu »Zve-ze naprednih akademskih starešin«. Tam »obra-čunava« najprej na široko s slovensko revijo »So-dobnost«. Pravi, da si nadeva krono njena »idej-na bornost programa v političnem delu z omembo tednika »Slovenija«, da bi »tako idejno revnega in doktrinarskega pisanja težko iskal v slovenski publicistiki«, in da bi »Sodobnost« s tolikimi pro-minentnimi sodelavci, lahko opustila vsak naj-manjši migljaj na ta liste.

Nasproti naši idejni revnosti in doktrinarstvu postavlja dr. Snuderl svoje miselno bogastvo in življenjskost.

Takšnole je:

»Politika je realnost, ki mora računati vedno le z realnimi možnostmi in nikoli z utopijami. V stanju sedanje Evrope pa je utopija ekskluziv-nost političnega slovenstva, ki odseva iz teh pro-gramatičnih izjav (namreč »Sodobnosti«, Ur.). Re-

alnost je, da je možno slovenstvo le v sedanji državi, zakaj drugačna samostojnost bi bila ob zahtevah kar vseh treh državnih sosedov v hipu uničena.

Čuda znane se nam zde te misli. Takole bi rekli, da jih je lahko bral v jugoslovenskih listih vsaj trinajststisočkrat tisti, ki se mu je zdelo. Namreč na uvodnih, manj uvodnih in čisto neuvodnih mestih. Sicer resnični vsebini teh besed nihče ne oporeka. Toda vsak jugosloven misli, da jih tisti že zatajuje, ki jih ne navaja in deklamira, če ni treba. Mi smo namreč mnenja, da bi bilo za nas Slovence koristno, če bi že kedaj pogledali malo naprej in skušali dati tem besedam nekaj več vsebine.

Saj med resničnimi potrebami slovenstva in med potrebami in zahtevami južnega slovanstva ne more biti trenja in nasprotstva, ne po njegovem, ne po našem. Pač pa bi povzročil trenje in nasprotstvo vsak poskus, okrniti slovensko kulturno-duhovno enoto. In najvišje potrebe slovenstva so in morajo biti hkratu tudi najvišje potrebe južnega slovanstva, zakaj ideja višje enote ne sme zahtevati, da se ji del, sotravec te enote žrtvuje — tako je vsaj osnovno načelo demokratičnega sožitja. Fašizem, gotovo, da ima drugo moralno: pol milijona naših ljudi jo čuti dan za dnevom. Pa fašizem res ni slovenski ideal.

Za način jugoslovenske polemike je zanimivo tudi tole:

»Sodobnost« je zapisala med drugim, da ne pozna v Sloveniji ne enega dnevnika, ki bi vse ocenjeval le z zrelščja našega narodnega kolektiva, ki bi mu bil mar le prospeh slovenskega življenja ne glede na stranko.

Dr. Šnuderl pa izvaja iz teh besed pravico do vprašanja, kako je mogoče motriti politično dogajanje le z zrelščja narodnega kolektiva in samostojno določati politično njegovo usodo, če je edina realna slovenska politika le v okviru Jugoslavije.

Obsodba miselnosti, ki postavlja stranko nad celokupnost, v tem primeru nad slovenstvo, se je torej pri Šnuderlu mahoma spremenila v zahtevo, samostojno politično odločati svojo usodo, s čimer namiguje seveda, ko da bi »Sodobnost« že kar zahtevala odcepitev!

Šnuderl je kajpada tudi sociolog in narodni gospodar — vsak jugosloven je hkratu sociolog in narodni gospodar. Zato vprašuje med drugim, če so sodelavci »Sodobnosti« izračunali slovenske gospodarske možnosti in preudarili socialne probleme, pri čemer se je s klicajem začudil nad »Trbovljamj brez države«.

Ah da, te Trbovlje! Narodni gospodar in socialni politik dr. Šnuderl seve ne bere »Slove-

nije«, tega mu ne zamerimo, on raje samo piše o njej. Toda če že govori o narodnogospodarskih vprašanjih, bi moral brati vsaj narodnogospodarske liste in poročila. In če že ni bral »Slovenije«, vsaj iz teh bi bil utegnil zvedeti, kako je s temi nesrečnimi Trbovljamj.

Toda Šnuderl bere raje mariborski »Večernik«. Zato seve še prav nič ni slišal o tem, da je z izvozom trboveljskega premoga na jug in z odjemalko državo bolj križ. Da ta izvoz leto za letom pada. Da bo padal še bolj, ker si glavni odjemalec, država, nabavlja premog za železnice čedalje bolj iz lastnih premogovnikov.

In če bi dr. Šnuderl bolj vestno zasledoval slovensko gospodarsko življenje, ki se od političnega ne da ločiti, bi bil opazil še marsikaj. Opazil bi bil veliko stisko slovenskega kmeta, zlasti vinogradnika, ki sta mu banaški kmet in dalmatinski vinogradnik že doma izpodjedla trg, kaj še, da bi mogel svoje pridelke izvažati na jug. Slišal bi bil, da je zlasti revščina štajerskih viničarjev skoraj brez primere.

In zlasti bi bil slišal, da ena izmed najvažnejših slovenskih proizvodnih panog, lesna industrija, sploh ne išče tržišč v naši državi, vsaj izven Slovenije ne, ampak skoraj samo v inozemstvu!

Naš kmet, naš vinogradnik, naš lesni delavec, naš rudar tvorijo vsaj 90 odstotkov slovenskega prebivalstva. In vsi ti proizvajajo stvari, ki se deloma porabijo v Sloveniji, deloma gredo v inozemstvo, le čisto malo pa jih gre na jug naše države iz preprostega razloga, ker jih ta ne potrebuje. Dolžnost slovenskega gospodarstvenika je torej, da razmišlja, kam z njimi. Še vedno je dežel, ki jim primanjkuje teh stvari, ki pa pridelujejo in proizvajajo druge, ki jih manjka nam. Jasno je torej, da si moramo poiskati tržišč v teh deželah, če nečemo propasti. Jasno pa ni to.

Prav te dni se vrši v Londonu svetovno gospodarsko zborovanje. In najodličnejši udeleženci zbora imenujejo kot poglavitni vzrok sedanje gospodarske stiske stremljenje za avtarkijo, za gospodarsko samopreskrbo. V isti meri, kakor je rasla avtarkija, je rasla tudi stiska in revščina. Zato ni drugega izhoda iz stiske in revščine, kot izpodnesti vsakteremu avtarkičnemu stremljenju tla in spet poklicati v življenje nekdanjo kar najbolj svobodno izmeno gospodarskih dobrin.

Za Slovence je to spoznanje bolj potrebno, kakor za katerikoli drug narod. Naš zemljepisni in prometni, skratka ves naš geopolitični položaj in vse naše gospodarstvo nas sili, da smo pozorni na vse gospodarske — in s tem tudi politične! — dogajanje v Evropi. To nam ni dano na prosto izbiri, to moramo delati, če hočemo sploh živeti. In tako bomo tudi delali, ker hočemo živeti.

glave rahlo vrenje. Nato očistimo peno z toplo vodo in ispiramo z mlačno vodo tako dolgo dokler ne odteče čista voda. Lasje nek se sušijo z jedno pogreto obrisačo ili s pomočjo gorkoga zraka.

Letak ima isto besedilo tudi v nekaterih drugih jezikih, in sicer pravilno, le glede slovenščine menda vsak tujec misli, da jo lahko po mili volji mrevari. Kazenskega paragrafa zoper tako mrevarjenje žal nimamo, a imamo zato proti njemu drugo učinkovito sredstvo, ki ga zavednemu Slovencu ni treba posebej priporočati. Kdor našega jezika ne spoštuje, naj ne ponuja svojega blaga nam, in potniku, ki se ne poslužuje našega jezika, pokažimo vrata. Marsikak domačin bo prišel na ta način do skromnega kruha.

„Istra“

V Zagrebu izhaja že peto leto tednik »Istra«. Ta list je glasilo Zveze jugoslovanskih emigrantov iz Julijske Krajine. Pod uredništvom g. Mihovilo- vića se je dvignil na vzorno višino.

Značilno za list je njegovo izvrstno organizirano dopisništvo. Zbrane in zabeležene so vse novice, ki prihajajo čez mejo. Po večini so to dogodki, ki zadevajo naravnost samo posameznike, ki pa imajo pod perspektivo, katero jim daje list, veliko večji pomen. Nabira se kronika, kjer bomo iskali gradiva za naš proces proti Italiji.

»Istra« prinaša tudi ideološke članke. Kakor pravi pravilno uvodnik od 12. maja, »vprašanje narodnih manjšin ni stvar za se«. Zato so članki, ki skušajo gibanje med emigranti ideološko osnovati, čisto posebnega pomena. S tega širšega vidika se hočemo z listom še posebej baviti.

Turki čistijo svoj jezik

Odkar je Kemal-paša turško državo in vse javno življenje iz osnov reformiral, posvečajo prosvetna oblastva posebno pozornost tudi turškemu jeziku, ki je postal uraden in obvezen jezik v državi. Jezik, ki je močno pomešan z arabskimi in perzijskimi, pa tudi grškimi besedami, se sistematično čisti vseh teh nedomačih primesi. Celo rod- binska imena, ki diše po tujih izvorih, prevajajo v domači jezik.

Širite in naročajte naš tednik!

Svetovna živčna slabost

Holandski strokovnjak za duševne bolezni profesor C. U. Ariens-Kappers je s svetovno gospodarsko krizo padovljen s svojega posebnega stališča. Pravi, da je bržkone rešila svet pred »svetovno nevrastenijo«, svetovno živčno slabostjo, ki se je začela širiti zaradi nenaravno hitrega načina življenja po letu 1920. Bolnice in zavodi za umobolne so polni bolnikov, ki jim je nenavadni navidezni razvoj gospodarskega življenja takoj po svetovni vojni zmedel um. Po mnenju učenjaka se je bližalo človeštvo umstveni blaznosti prav v hipu, ko je nastopila dobrohotna gospodarska stiska in vrgla človeštvo nazaj, da more spet doumeti resničnost življenja.

Če je kdo razmišljal o različnih zelo nevšečnih pojavih v gospodarstvu, pa tudi v politiki, ki so nastopili po vojni, ter jih spravil v zvezo z duhovnimi izvajanji holandskega dušeslovca, mu mora nehote pritrčiti. Vsaj do neke omejitve. Kajti niso povsod napolnili ti ljudje iz gospodarstva in politike blaznic. Ostali so raje na svobodi. In »delujejo« naprej. Neumorno kajpada, nesebično, požrtvovalno, zgolj v skrbeh za blaginjo milega naroda in tako naprej, kakor velela predpisani obrazec.

Nacionalizem in literatura

V dobi, ko je šovinistični nacionalizem zavladal domala pol Evrope, se iznova pojavlja vprašanje, kakšna je v umetniškem oziru književnost, ki jo ustvarjajo avtorji, prežeti nacionalističnega in plemenskega duha. Brezdvomno moramo s to literaturo, ki se za enkrat še ne javlja prepogosto, v bližnjem času resno računati. Pri tem se bo pokazalo, da tudi tokrat velja stari preizkušeni zakon, da je nacionalizem lahko v literaturi plodovit, če in dokler se pojavlja kot ljubezen, da pa nasprotno lahko postane kuga in smrt vsake umetnosti, če ljubezen do lastnega več ne zadošča in se mora nadomestiti s sovraštvom do vsega tujega. Zelo poučni sta v tem oziru češka in nemška književnost v Češkoslovaški republiki. V obeh literaturah igra veliko vlogo nacionalni moment, ki pa je le takrat ustvaril dela prave umetnosti, če se je manifestiral kot ljubezen. Izmed velikih čeških pesnikov ni bil niti eden izrazit sovražnik drugega naroda v deželi. Isto velja za sudetsko-nemško književnost, za Sealsfielda, Ebner-Eschenbachovo, Rilkeja, Kafto, F. Werfela in Kolbenheyerja, ki nam kot mistik ljudskega doživljaja nudi lep in prepričujoč primer prave narodne umetnosti. Sovraštvo do vsega tujega je bilo lastno le malim, neznatnim pesnikom obeh literatur, literatom, ki se nikdar niso povzpeli do prave umetnosti, in si zato z glasnim nacionalistično-šovinističnim krikom skušali ustvariti svoje ime. — In tako približno bo vedno in povsod.

Po »Prager Presse«.

Mladina in balkanska federacija

V Parizu obstaja Združenje visokošolcev za balkansko federacijo, v katerem so organizirani jugoslovanski, bolgarski, rumunski, grški, albanški in turški akademiki. Letos predseduje društvu Turek Tefik-beg.

Na javnem zborovanju, ki ga je društvo nedavno priredilo v Parizu, je srbski visokošolec St. Petrović predaval o balkanski uniji in o dosedanjih balkanskih konferencah. V predavanju je naglasil momente, ki klub različnosti jezikov zblížujejo balkanske narode: bližnje sosedstvo jih je plemensko pomešalo; isti organizatorični vplivi so ustvarili slične narodne kulture; zlasti pa je dolgotrajno skupno življenje v turški državi balkanske narode medsebojno politično povežalo in povzročilo, da se ideja balkanske unije kljub medsebojnim sporom vedno znova in znova ponavlja. — Politika velesil se je vedno protivila ustvaritvi ene močne in nezavisne balkanske federacije. Pri tem so se velesile spretno posluževale medsebojnih tekmovalij balkanskih držav in njihovega stremljenja po predomnanci ene države nad drugo. Zato pa je edina koristna politika za balkanske narode, da so medsebojno solidarni. Ako se bo uresničilo geslo »Balkan balkanskim narodom«, bo onemogočeno vmešavanje evropskih sil v balkanske razmere in odstranjena bo nevarnost za mir na Balkanu in v vsej Evropi.

Zato ima balkanska zveza evropski pomen. Dasi so dosedanja uspehi za medsebojni sporazum balkanskih narodov, ki so plod atenskega, carigradskega in bukareškega zbora balkanskih držav, zaradi jugoslovansko-bolgarskega nesoglasja neznatni, vendar ne smemo obupati. Teh neuspehov je kriva dosedanja metoda, ki je predvidevala najprej politični sporazum. Zato je treba to metodo opustiti in delati predvsem na gospodarskem in socialnem, ter zlasti še umskem in нравstvenem zblíževanju. Tako se bodo dala za nekaj časa nevtalizirati tudi politična nesoglasja. Balkanska federacija postani prvi vkladni kamen Unije evropskih držav!

Prizadevanja tega gibanja, dasi naši javnosti niso dovolj znana, zaslužijo vso pozornost

OPAZOVALEC

Belgrad — Beograd

Od svojega starega sodelavca smo prejeli:

Nekdo se je spodtaknil nad »Slovenoborcem«, ki je v »Sloveniji« zapisal Belgrad mesto

»Belgrad«. Pa se mu ni zdelo, da bi pomislil, da stara naša slovenska pesem poje: »Stoji, stoji tam Beli grad — za gradom teče rdeča kri!«

Gosp. Bahovca, lekarnarja na Kongresnem trgu v Ljubljani,

vljudno vabimo, da preskrbi svojemu »Planinka«-čaju tudi slovensko reklamno besedilo. Sedanja priložena reklamna knjižica pozna le srbsko v cirilici, hrvaško in nemško v latinici. Za nas Slovence v Ljubljani in še kje drugje je to premalo in preveč. Premalo, ker nam same slike iz Slovenije (Kranjske!) ne zadoščajo; preveč izzivalno, ker nas žali in zapostavlja za Nemce, ki niti v Sloveniji niti v Jugoslaviji niso ne po številu in ne po gospodarski moči pomembnejši od nas. Vsaj enakopravni bi želeli biti z — Nemci pri reklamah!

Kaznivo mrevarjenje slovenščine

Ne zaležejo nobeni ugovori, vedno znova pošiljajo tuje tvrdke k nam reklamne cenike, letake, prospekte v tujem jeziku ali v popačeni slovenščini, kakor da bi se hoteli norčevati iz našega jezika, in mi jih v svoji pohlevnosti še sprejemamo in upoštevamo. V rokah imamo en primer takega letaka, katerega slovensko besedilo priobčujemo zato, da naše bralce primerno opozorimo na tvrdko.

Navodilo za uporabo:

1. Nek se vlije ½ litra precej vroče vode u jedan umivalnik.
2. Nek se siplje vsebina tega svežnja (pri kratkih lašeh in bubiglavu zadostuje polovica) u polovico čaše hladne vode, dobro izmešaj, vlij to zmes u umivalnik pripravljen z vročo vodo in tako dolgo mešaj dokler se ni vse rastopilo ter noben košček se več ne nahaja v vodi nerastopljen.
3. S to rastopino nek se lasje in glava dobro isperejo z lahkimi masiranjem.

Jedna krasna bujna pena se napravi, katero pustimo nekoliko minut otinkovati, dokler se ne zapazi na koži

MALI ZAPISKI

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(41. nadaljevanje.)

Todorov o Italiji in fašizmu.

Beograjska »Politika« je nedavno priobčila članek bivšega bolgarskega emigranta Todorova o Italiji in fašizmu. Todorov ugotavlja, da fašizem ni mogel rešiti Italije od posledic svetovne krize, ki jo Italija najtežje občuti. Strogi policijski režim in cenzura tiska le s težavo krotita uporno razpoloženje naroda. Kolikor mora tisk prikrievati dejansko stanje v državi, toliko doprinaša še k večji zaostritvi položaja. Mussoliniju priznava Todorov močno voljo, razum in osební pogum, vendar pa šteje za iluzorno, če misli Mussolini, da bo lahko z naredbami preobrazil toliko milijonov ljudi.

»Pri tem vprašanju pa se moramo malo zaustaviti, kajti iluzija prevzgojitve množic z naredbami ni samo privilegij fašizma. Vse diktature se ga poslužujejo. V Španiji je Primo de Rivera zahteval v začetku mandat za 6 mesecev, da bi očistil špansko politično življenje sporov. Ostal je na vladi 7 let, toda ni uspel, da omeji tudi samo najmanjše spore, ki so razjedali deželo. Preobrazba ljudskih mas je mogoča, toda le postopoma in v svobodi. V Italiji ni polne svobode; licemerstvo, laž in podlost prikrivajo resnico. Italijanska vzgoja je negativna in obstaja v klanjanju, vohunstvu in podtikanju. Toda širokih ljudskih mas še ni zajela. Ogromna večina ljudstva v provinci sploh ne čita časopisja in knjig. Fašistični nauki so ljudstvu tuji.

Fašizem nikdar ne bo mogel izvesti svojih obljub. Njegova moč je iluzija.

Mala gospodarska zveza (antanta).

Češki tednik »Demokrateký Střed« piše o gospodarskem sožitju Male zveze sledeče: »Nujno bi bilo, da bi za našo (se. češko) notranjo politiko korenito premotrili vsa gospodarska vprašanja Male zveze; uspehi teh razmotrivanj bi naj služili kot vodilo našemu gospodarstvu, industriji in poljedelstvu ter pripomogli k medsebojnemu sporazumu teh gospodarskih panog. — Kmetijstvo se mora pri svojih zahtevah po zaščiti ozirati na koristi obeh ostalih zaveznice (Jugoslavije in Romunije), pa tudi industriji so dane smernice, ki ji onemogočajo, da iz tega položaja ne potegne enostranskih koristi za sebe. Uporaba teh smernic v duhu medsebojnih odnosov dežel Male zveze, kakor so bile nakazane na skupnih posvetovanjih, bi mnogo pripomogle k razjasnitvi našega notranjega političnega položaja.

Prepovedan list.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi št. 22 tednika »Wiener Bilder«, ki izhaja na Dunaju.

Orožje in gospodarstvo.

Te dni se je začelo v Londonu veliko gospodarsko zborovanje, na katerem je zastopanih 67 držav. Zborovanja se udeležuje 2000 delegatov; med njimi je 100 ministrov. — V zadnji številki londonske »Time and Tide« čitamo, da sedanja nemška politika onemogoča razorožitveno zborovanje in da neuspeh razorožitvenega zborovanja ogroža gospodarsko zborovanje. »Zanimivo bo, če bodo sedanji nemški voditelji to odvisnost priznali.« V ostalem pa je treba upoštevati dejstvo, da se mora gospodarska konferenca motriti v zvezi z vojnimi dolgovi (Roosevelt in Macdonald sta tega mnenja) in da je njen uspeh prav tako zavisen od izgledov na mir v Evropi. Gospodarsko zborovanje, ki bi ga velika država štela samo za postajališče na poti k vojni, bi napravila poizkus obnove ogroženega svetovnega gospodarstva za farso.

»Nobenih pooblastil nimam in nič ne morem obljubiti,« je odgovoril ta. »Vendar mislim, da bo angleško javno mnenje, bolj mogočno, kot celo vrhovna oblast, prisililo ministre, da ravnajo soglasno z velikodušnimi čuvstvi angleškega naroda.«¹²

V jeziku časti se to pravi: »Napoleon dobi v Angliji zavetje; če se usede kot prošnjak k njenemu ognjišču, ga ne bo izdala.«

S tem odgovorom se je vrnil Las Cases k cesarju. Ta je sklical poslednjič svoje zaupnike na posvet. Mnenja so bila različna; nekateri so rekli: »iti na »Bellerophon«, drugi: »ne iti«. General Montholon je predlagal, da bi se vrnili k prvemu načrtu — prekrasti se do ustja Gironde, kjer je še vedno čakala »Bajadera«. General Lallemand je zaklinjal cesarja, naj beži na danski goleti, — zopet prazni sod! — ali pa naj se poda k vojski, ki se je umaknila proti Loari: lahko računa na 14. ladijski polk, na redne polke v Rochefortu in La Rochelle-i, na federate, na bordeauxsko posadko, na 2. huzarski polk v Niortu, na mnoge vojaške oddelke, ki so na potu, in nazadnje, vojska sama ga bo sprejela z navdušenjem.

»Vsi vojščaki koprne, da se bojujejo in umrejo za vaše veličanstvo,« je končal Lallemand.

»Ne,« je odgovoril Napoleon in odmajal z glavo, »če bi šlo za cesarstvo, bi še utegnil poskusiti z drugo Elbo, toda zaradi sebe osebno ne maram, da bi bil vzrok enega samega topovskega strela. Jutri zjutraj odrinem.«

Ko je ostal sam z Gourgaudom, mu je pokazal osnutek pisma na angleškega princa-vladarja:

»Vaša kraljevska visokost. Preganjan od strank, ki razkrajajo moje deželo, in od sovraštva velikih evropskih držav, sem dokončal svojo politično življensko pot in prihajam k vam, kot Temistokles, da sedem k ognjišču britanskega naroda. Postavljam se pod varstvo njegovih zakonov, za katero prosim vašo visokost kot najbolj mogočnega, stanovitnega in velikodušnega izmed vseh mojih sovražnikov.«¹³

Hotel je odpraviti Gourgauda v Anglijo s tem pismom, da bi ga ta izročil osebno princu-vladarju, in takoj je začel sanjariti o življenju v Angliji, v samotni hišici na deželi, deset ali dvanajst milj od Londona, skupaj s prijatelji »pod imenom polkovnika Muirona«, prav tistega, ki ga je zaščitil s svojim telesom pred avstrijsko kartečo na arcolskem mostu in bil ubit na njegovih prsih, tako da mu je kri brizgnila v obraz. »Prinašam sebe v žrtev«, tega Muiron ni samo rekel, ampak tudi storil. Zdaj je domislila Napoleona Človeka njegova duša na pozabljeni nauk.

»V hišici na deželi dovršiti življenje v mirni idili, to bodo verjeli, nato pristanejo angleški ministri, Wellington, Blücher, Talleyrand! »Šolarček bi bil premetenejši od mene«, Napoleon je pri šest in štiridesetih letih kot šestleten otrok.

15. julija ob sončnem vzhodu je stopil cesar na francosko vojno jadrnico »Jastrebo«.

Trirožni nosi na glavi klobuk
in sivi popotni plašč,

prav tista, kot pri Austerlitzu in Waterlooju.

Ko so ga pozdravili mornarji z običajnim klicem: »Naj živi cesar!« je bilo ihtenje v tem klicu.

»Ali je prav vašemu veličanstvu, če ga spremljam na križarko, kakor sem prejel navodilo?« je vprašal general Becker.

»Ne, vrnite se na otok,« je odvrnil Napoleon. »Ne bilo bi lepo, če bi rekli, da me je Francija izročila Angliji.«¹⁴

Ladjica — Haronov čoln, ki se ne vrača — je odrinila. Mar je vedel, jeli pomnil, da zapušča Francijo, svet, za vedno?

26. julija se je »Bellerophon« usidral v Plymouthu, a 31-ga je razglasil admiral lord Keith »generalu Bonapartu« sklep angleških ministrov — večno pregnanstvo na otok Sv. Helene.

Napoleon se je razburil, toda ne hudo in ne za dolgo.

»Na Sv. Heleno ne grem,« je rekel svojim spremljevalcem. »To je sramoten konec... Prej pordeči moja kri krov Bellerophona!«

»Da, vladar,« so se hrabрили ti, »raje se branimo tako dolgo, da nas vse pobijejo, ali pa spustimo v zrak smodnišče!«¹⁵

Prav tega dne je prišel cesar kot po navadi na krov, da pogleda množico zbranih ladij z radovedneži, in »njegov obraz je bil tak, kot vedno«, se spominja samovidec.¹⁶ Že se je vdal. »Nihče se ne zna bolje kakor jaz vdati v neogibno; v tem je prava moč razuma, zmagovalje duha.«¹⁷

»Bellerophon« je bil premajhen za daljšo pomorsko vožnjo. V Portsmouthu so pripravljali veliko vojno jadrnico, »Northumberland«, pod zapovedništvom admirala Cockburna. Toda jadrnica še ni bila pripravljena. Šele 4. avgusta je odrinil »Bellerophon« iz Plymoutha »Northumberlandu« naproti.

Ves ta dan je predsedel Napoleon sam v kajuti, kamor se je zaprl. Spremljevalci so bili vznemirjeni: vedeli so, da nosi pri sebi v obleki skrito stekleničico s strupom; bali so se, da se ne bi zastrupil.

Zvečer je šel k njemu Montholon s tako preplašenim obrazom, da je cesar takoj razumel, zakaj gre.

¹² Ibid., III. 390.

¹³ Mémor., I. 20.

¹⁴ Houssaye, I. c. 402.

¹⁵ Gourgaud., I. 46.

¹⁶ Mémor., I. 39.

¹⁷ Ibid., I. 504.

»Angleži bi pač radi, da bi samega sebe umorili!« je spregovoril smeje.¹⁸

Torej je le mislil na samomor.

»Dragi moj, včasih bi vas hotel zapustiti, in to ni tako težko,« je rekel Las Casesu. »Trebba si je samo malo zmešati glavo... Tem bolj, ker moje prepričanje tega prav nič ne ovira... V večno trpljenje ne verjamem: Bog ne bi mogel dopustiti takega protitežja svoje neskončne dobrote; zlasti za tako dejanje, kot je to. Kaj pa je to prav za prav? Zgolj želja, povrniti se k Njemu nekoliko prej...

Las Cases je nato odgovoril, kakor pač vedno govore v takih primerih, o potrpežljivosti, hrabrosti, o mogoči spremembi razmer na bolje.

»Morebiti imate prav,« je rekel Napoleon, ki ga je pozorno poslušal. »Da, človek mora spolniti svojo usodo, to je tudi moje veliko pravilo. Spolnimo jo torej!«

»In razgovarjal se je o drugih stvareh mirno, celo veselo.«¹⁹

Vendar pa je štel za potrebno, da sestavi ali podpiše »Ugovor«, ki ga je sestavil Las Cases:

»Slovesno ugovarjam pred obličjem Boga in ljudi proti nasilstvu, ki se vrši nad menoj... Nisem ujetnik, ampak gost Anglije... Tisti hip, ko sem stopil na krov »Bellerophona«, sem sedel k ognjišču britanskega naroda... Če je pripravljala angleška vlada past, ko je naročila kapitanu »Bellerophona«, naj me sprejme, je onečastila sebe in svojo zastavo... Sklicujem se na zgodovino: zgodovina pravi, da je sovražnik, ki se je vojskoval dvajset let z angleškim narodom, prišel prostovoljno k njemu v svoji nesreči, da se zateče pod njegove zakone... In s čim mu je odgovorila Anglija?... Hinavsko mu je podala roko, ko pa jo je prijel, ga je umorila.«²⁰

Da govorimo po pravici: vse to morda ni tako prepričljivo, kakor je mislil ali bi hotel misliti. Otroška prostodušnost se v politiki ne oprasča. Sam ve, da ga zemlja težko nosi. »Kadar umrem, si oddahne olajšan ves svet: ah!«²¹ Jeli mogla Anglija sprejeti takega gosta? Mera za mero: Anglija ni ravnala z Napoleonom slabše — kot on s španskim kraljem. Plymouth za Bayonne-o. Anglija bi mu lahko odgovorila z njegovimi besedami: »Kadar hiti moj veliki politični voz, mora hiteti naprej, in gorje tistemu, ki pade pod njegova kolesa!...«

Je žrtev v tem, kar ga je doseglo; toda je tudi kaznen, in ne sme se reči, da bi bila nepravilna. Naj bi jo raje trpel molče.

7. avgusta je vzel »Northumberland« cesarja na krov in takoj razpel jadra.

Po sinjih valeh oceana
le zvezdno nebo se iskri,
ko ladja samotna se speši,
z razpetimi jadri hiti.
Ne krivijo se jadrniki,
zastave na njih ne šume,
molče skozi lline odpre
železni topovi strme...
Je otok na tem oceanu,
puščoben granit in mračan;
na tem je otoku gomila;
a cesar je v njej zakopan...²²

Pokopan, živ v grobu.

III.

SV. HELENA.

1815—1821.

»Otok Sv. Helena je strma, skoraj navpična skala, dolga, ozka, gladka, temna, bolj podobna velikanski na morju plavajoči krsti, kakor zemlji živih ljudi.«¹

Visoka planota Ruperts Hill v višini tisoč šeststo čevljev nad morsko gladino, z zapuščenim pristanom Longwoodom, bivšim živinskim tamarjem, kjer so nastanili cesarja, je najbolj zapuščenost mesto tega zapuščene otoka. Črne skale so stene ječe, nizki oblaki njeni oblaki; povsod naokoli brezdanji prepadi in brezkončno morje. Kakor da je to »onkraj sveta«, »dežela brez povratka.«² Dantejev predpekel z napisom:

Ki ste vstopili, pustite vsako upanje.

Tu je narava sama preklela ujetnica pekla, obsojena na večne muke. Vedno isti veter — južnovzhodni pasat; vedno isto tropično sonce. »Ta veter mi trga dušo, to sonce mi žge možgane!« se pritožuje cesar. Vedno isti letni čas — ne zima, ne poletje, ne spomlad, ne jesen, temveč nekaj v sredi med njimi, nekaj večnega. Osem mesecev dež, veter in sonce, a ostale — sonce, veter in dež: nezemeljski dolgčas, enoličnost večnosti.

Letejska tla — kredasta glina, lepka od dežja, ki se oprijemlje nog v takih težkih kepah, da je težko hoditi: noge se ne gibljejo, kakor v sanjah.

Prav tako je rastlinstvo: zakrneli od vetra vsi v eno stran skrivljeni kavčukovci, suho morsko vresje, debele kaktovnice in blede garcinija s strupenim sokom.

Nizko po zemlji se plazeči pošastni oblaki: prideš v tak oblak, in mahoma zgine vse v megli; zgineš tudi sam, — sam sebi postaneš pošast.

Neviht ni na otoku: vrh gore Diane je strelovod; samo tesnoba in brezkončno hrepenenje.

Boljšega kraja za Napoleonovo peklo bi si hudič sam ne bil izbral.

¹⁸ Gourgaud, I. 48.

¹⁹ Mémor., I. 44—45.

²⁰ Ibid., I. 47.

²¹ Rémusat, I. 125.

²² Lermontov, Ladja duhov.

¹ Abell (Betsy Balcombe), N. à Sainte Helène, 2.

² Mémor., I. 533.

³ O'Méara, I. 69.